

Original Research Paper

The creative leadership of students in the first decade of activity of the Abadan Institute of Technology

Reza Mahoozi *

Associate Professor of Philosophy, Institute for Cultural, Social and Civilization Studies, Tehran, Iran

ARTICLE INFO

Received: Aug. 1, 2022

Revised: Nov. 6, 2022

Accepted: Nov. 21, 2022

KEYWORDS

Abadan Institute of Technology
Abadan Refinery
student
England
America
engineering

* Corresponding Author
mahoozi@iscs.ac.ir
☎ +21 252570777

How to Cite this article:

Mahoozi, R. (2023). The creative leadership of students in the first decade of activity of the Abadan Institute of Technology. *University Studies*, 1(2), 87–108.
doi: 10.22035/JOUS.2023.4967.1018

URL:

http://www.jous.ir/article_431.html

Copyright:

© The Authors. This is an open access article under the [CC BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/) license

ABSTRACT

The Petroleum University of Technology, in continuation of the activities of "The Abadan Institute of Technical ", was the beginning of a new chapter of technical and engineering education in Iran with specific missions. This faculty, under the guidance and leadership of the American Council of Engineering and Professions, and on behalf of Lafayette Easton College in Pennsylvania, focused on the three pillars of science, art and engineering for its planning and specialized activity. The three pillars, in harmony with each other, presented a special type of education aimed at training capable leaders interested in the scientific development. This study has taken into account documents, historical study, interviews with graduates and faculty members of the 1960s. Focusing on the student activities of this faculty in the first decade of its establishment, this article tries to show how the educational structure played a key role in creating strong student identities with their participation and creative leadership. In this research, based on the three domains of "science, art and engineering", as symbols of the students' identity of this center, it was found that as a result of theoretical and practical scientific training, life skills training and social responsibility training, the idea of artistic leadership as a goal and motto of the faculty was achieved with an acceptable percentage.

INTRODUCTION

For researchers in the field of higher education as well as many Iranian families, the Petroleum University of Technology evokes a brilliant history of discipline, knowledge, skill and employment in the National Oil Company or oil and engineering firms active in Iran and neighboring countries.

This faculty started its work in the early 1960s based on the legacy of the previous Abadan Technical Institute, and in accordance with the country's economic programs that started in the mid-thirties. The alignment of the activities of this faculty with the development plans of Iran's oil industry and the emergence of the National Iranian Oil Company at the global had turned its position into a privileged one in higher education in Iran and the region as a whole.

In this article, an attempt has been made to review the graduates of this center based on indicators of the American higher education system, including accurate education and scientific standards, the training of hardworking, happy, responsible, creative personalities and the close relations of this faculty with related industry, economy and business.

The reader of this article, after getting acquainted with the history of this scientific center and its background, will find science, art and engineering domains in the educational system, and other activities of this university in accordance with the cultural atmosphere of Abadan and the micro and macro-economic programs of the oil sector and the government in the forties.

After socio-political transition in Iran, including the nationalization of the oil industry and the more serious presence of Americans in Iran's construction and industrial sectors and the need to develop and change the programs of the Abadan Technical Institute, it was decided that this center would embarked on its activities after the necessary preparations under the title of Abadan Institute of Technology, AIT. The Institute began its work in 1963 with two majors "Oil Engineering" and "Accounting and Business", with the students who were studying general engineering - the last course of which was in 1957 and could have graduated in 1963- was in charge of teaching and training students of three majors at the bachelor's level.

METHODOLOGY

This article, based on the gathering information method through documents and interviews with graduates and then directors of the faculty as well as the directors of the Abadan Institute of Technology and the Abadan Refinery, tries to show how creative and artistic managers can be trained in an engineering training center. Attention has been paid on how this goal was operationalized? In other words, this article tries to show that how the Abadan Institute of Technology could achieve its triple goals, i.e., scientific education, engineering skills, and artistic and creative leadership in the 1960s with the help of existing programs and activities?

Unfortunately, due to limited resources, our picture of the faculty's activities in the first decade of its activity, i.e. in the 1960s, is not complete. However, thanks to the few surviving documents, especially the college's student yearbook, which recorded the most detailed events of each year, and conversations with some of the graduates of those days, a more or less clear picture of those activities, has been highlighted in this article.

FINDINGS

In this article, most attention has been paid to communication lines of the three pillars of science, art and engineering in the personality of the students of the Abadan Institute of Technology. These three pillars and their organic relationship with each other are also stated in the goals mentioned in the statutes of Abadan Institute of Technology: 1) Training young men and women in the fields of engineering and economics so that they can powerfully deal with the problems they face in the new era. 2) The ability of the graduates to clearly understand the main concepts of the specialized field and solve problems with the help of the knowledge and skills they have acquired. 3) The development of the human character of people who should honestly mix with the society and lead it in the best way.

CONCLUSION

The obvious and tangible change of Iran's educational system from the French model to the American model in the 1950s and after the success of the government in stabilizing the political situation and formulating the second plan on the one hand and communicating with the World Bank and financial institutions and gaining the support of the Americans on the other, especially with the aim of preventing the influence of the Russians in the region caused a new generation of liberal universities to start their work in Iran. These universities, faculties and colleges should have multiple social services while training experts in industrial and economic fields and services in accordance with the construction program. In addition to covering local and national community services, these centers considered their most outstanding social service to be the cultivation of democratic, participatory generations and creative leaders to define and develop entrepreneurial fields, all of which should be the main requirement of the new political system of the world and free markets, in which, Iran was also an active member.

In Abadan Institute of Technology, educational and skill development programs were aimed at the above goal in a coordinated way and by giving the maximum amount of defined freedom and activity to the students, in addition to scientific and engineering skills. The participation of students in activities, along with classroom training and advanced laboratories and diligent presence in practical fields, not only established the connection between science and engineering skills in developing their personality and actions in a precise way, but their integration with free and active student actions paved the way to build knowledgeable and capable, cooperative and committed personalities to the organization and the country.

University Studies

Vol. 1
Issue 2
Winter 2023

For the students and graduates of that faculty, class, work, study, sports, recreation activity and rest were seven elements that cannot be delivered and reduced rather should be taken into consideration altogether. They learned science in modern libraries and study halls with the help of professors and other students, and tested what they had learned in laboratories, and took the path of research and investigation, and then applied what they had learned in refineries and fields. They took practical test in oil and other industries based on their field of expertise. In this hard and serious way, happiness and recreation, participation and support were never neglected, and thus, with their existence, the three pillars of science, engineering and art - which refers to creativity, happiness and participation - were accomplished. It was these creative and capable leaders who expanded the practice of their student years in upgrading the city of Abadan to a lively and dynamic city with an undeniable sense of belonging to the college, the oil industry and the country in the following decades, and in the years after the departure of American and non-American oil experts. After the 1979 revolution and throughout the difficult and historical period of eight years of war, when Iran's oil industry was the target of all sanctions, problems and military attacks, these Iranian experts kept the oil Industry afloat and proud.

NOVELTY

The experience of non-continuity of the programs of the Abadan Institute of Technology and some other similar universities and colleges in Iran as a relatively traditional country with special religious and cultural values, often in conflict with European culture, showed that the idea of gathering and authoring Iranian and Islamic culture with science and modern Western technology that is embodied in an academic institution is essentially a difficult and challenging task. To this inconsistency, we can add the structural contradiction within the country's governance; a conflict caused by a combination of liberal economic and social structures on the one hand and the continuation and rather the expansion of authoritarianism and individual dictatorship on the other. Rereading positive and negative experiences of this cultural and organizational integration and the conflicts arising from it in the activities of the Abadan Institute of Technology in the sixties- as if it was accompanied by acceptable success at the beginning- and the challenges that the same college faced in the seventies, especially the growth of political Islam and closeness of this current with other political currents claiming power in the academic space can have significant points for cultural policy making in Iran's higher education.

CONFLICT OF INTEREST

The authors declare no conflict of interest.

BIBLIOGRAPHY

- Abadan Institute of Technology (1965). *Book Year of the Institute*. Abadan, Iran: Abadan Refinery. (In Persian)
- Abadan Institute of Technology (1966). *Book Year of the Institute*. Abadan, Iran: Abadan Refinery. (In Persian)
- Abadan Institute of Technology (1967). *Book Year of the Institute*. Abadan, Iran: Abadan Refinery (In Persian)
- Abadan Institute of Technology (1968). *Book Year of the Institute*. Abadan, Iran: Abadan Refinery (In Persian)
- Abrahamian, Y. (2005). *Iran between two revolutions from constitution to the Islamic Revolution* (K. Firoozmand, H. Shamsavari, & M. ModirShanehchi, Trans.). Tehran, Iran: Našr-e Markaz. (In Persian)
- Alam, A. (2019). *Diaries*. Tehran, Iran: Moien. (In Persian)
- Mahoozi, R. (2015). *Internationalization of higher education in Asia; Rereading the international policies of Shiraz University (Pahlavi)*. Tehran, Iran: Institute for Cultural, Social and Civilization Studies. (In Persian)
- Mahoozi, R. (Nov. 1, 2022). From Abadan Institute of Technology to Shiraz University and Harvard Management College. In *Culture, Research and Technology in Higher Education Conference*, Tehran, Iran: Institute for Cultural, Social and Civilization Studies. (In Persian)
- National Iranian Oil Company (1967). *Research in Iranian oil industry*. Tehran, Iran: National Iranian Oil Company. (In Persian)
- Sadat, S.H. (2018). *Oral history of Iran's oil ministers*. Tehran, Iran: Ministry of Oil. (In Persian)
- Shaari Moghadam, A. (2017). *Oral history of Iran's oil industry* (F. Turkchi, & H.R. Zahedi (Eds.)). Tehran, Iran: Ministry of Oil Publications. (In Persian)
- Soleimani, F., & Soltani Ahmadi, M. (2017). *Pahlavi University according to documents*. Tehran, Iran: Islamic Revolution Documentation Center. (In Persian)

University Studies

Vol. 1
Issue 2
Winter 2023

فصلنامه مطالعات دانشگاه

Homepage: <http://www.jous.ir>

مقاله پژوهشی

رهبری خلاقانه دانشجویی در دهه نخست فعالیت دانشکده نفت آبادان

رضا ماحوزی*

دانشیار فلسفه، پژوهشگاه مطالعات فرهنگی، اجتماعی و تمدنی، تهران، ایران

اطلاعات مقاله	چکیده
<p>تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۵/۱۰ تاریخ اصلاح: ۱۴۰۱/۰۸/۱۵ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۸/۳۰</p> <p>واژگان کلیدی: دانشکده نفت آبادان پالایشگاه آبادان دانشجو انگلستان آمریکا مهندسی</p> <p>* نویسنده مسئول mahoozi@iscs.ac.ir ۰۲۱ ۲۲۵۷۰۷۷۷ ①</p>	<p>دانشکده نفت آبادان، در ادامه فعالیت‌های «آموزشگاه فنی آبادان»، آغاز فصل جدیدی از آموزش‌های فنی و مهندسی در ایران ذیل مأموریت‌هایی مشخص بود. این دانشکده ذیل هدایت و رهبری شورای مهندسی و حرفه‌ها در آمریکا، به نمایندگی از کالج لافایت پنیسیلوانیا، توجه هم‌زمان به سه رکن علم، هنر و مهندسی را مبنای برنامه‌ریزی و فعالیت تخصصی خود قرار داد؛ سه رکنی که در هماهنگی با هم، سنخ ویژه‌ای از آموزش مهندسی معطوف به تربیت رهبرانی توانا و علاقه‌مند به توسعه علمی را به نمایش می‌گذاشت. در این مقاله، از روش اسنادپژوهی، مطالعه تاریخی و مصاحبه با فارغ‌التحصیلان و مدیران دهه چهل دانشکده جهت کسب اطلاعات و سپس تحلیل آن‌ها استفاده شده است. این نوشتار، با تمرکز بر فعالیت‌های دانشجویی دهه چهل این دانشکده، درصدد است نشان دهد که چگونه ساختار آموزشی - پرورشی دانشکده در ایجاد هویت‌های قدرتمند دانشجویی با صبغه مشارکت و رهبری خلاقانه آن‌ها ایفای نقش می‌کرده است. براساس سه‌گانه «علم، هنر و مهندسی»، به‌عنوان نمادی از اضلاع هویتی دانشجویان آن مرکز، این نتیجه به دست آمده است که در نتیجه آموزش‌های علمی نظری و عملی، آموزش مهارت‌های زندگی و تمرین مسئولیت اجتماعی، ایده رهبری هنرمندانه به‌عنوان هدف و شعار دانشکده با درصد قابل قبولی حاصل آمده است.</p>

چگونه به این مقاله ارجاع دهیم:
ماحوزی، رضا (۱۴۰۱). رهبری خلاقانه دانشجویی در دهه نخست فعالیت دانشکده نفت آبادان. فصلنامه مطالعات دانشگاه، ۲(۲۱)، ۸۷-۱۰۸.
doi: 10.22035/JOUS.2023.4967.1018

URL:
http://www.jous.ir/article_431.html

کپی‌رایت:

© نویسندگان / دسترسی به متن کامل مقاله
براساس قوانین کپی‌رایت کامانز
CC BY 4.0
آزاد است.

۱. مقدمه

نام دانشکده نفت آبادان برای محققان حوزه آموزش عالی و بسیاری از خانواده‌های ایرانی تداعی‌کننده تاریخ درخشانی از انضباط، دانش، مهارت و اشتغال در شرکت ملی نفت و یا شرکت‌های نفتی و مهندسی فعال در ایران و کشورهای همسایه است. این دانشکده در ابتدای دهه چهل کار خود را بر میراث پیشین آموزشگاه فنی آبادان و متناسب با برنامه‌های اقتصادی کشور، که از نیمه دهه سی آغاز شده بود، آغاز کرد. همسویی فعالیت‌های این دانشکده با برنامه‌های توسعه صنعت نفت ایران و ظهور شرکت ملی نفت ایران در بازارهای جهانی نفت، موقعیت آن را به موقعیتی ممتاز در عرصه آموزش عالی ایران و صنعت پتروشیمی و نفت در سطح ملی و منطقه‌ای تبدیل کرده بود.

قصد داریم فرایند تربیت فارغ‌التحصیلان این مرکز براساس شاخص‌های نظام آموزش عالی آمریکا شامل آموزش دقیق و استاندارد علمی، تربیت شخصیت‌هایی کوشا، شاد، مسئولیت‌پذیر، خلاق و رهبر و مناسبات دقیق این دانشکده با حوزه صنعت و اقتصاد و تجارت را به کمک اسناد موجود واکاوی کنیم. خواننده این نوشتار، پس از آشنایی با تاریخ ایجاد این مرکز علمی و پیشینه آن، سه‌گانه علم، هنر و مهندسی را در سیستم آموزشی، پرورشی و سایر فعالیت‌های این دانشکده متناسب با فضای فرهنگی آبادان و برنامه‌های اقتصادی خرد و کلان حوزه نفت و حکومت وقت در دهه چهل مشاهده خواهد کرد.

۲. پیشینه تحقیق

هسته اولیه این مرکز دانشگاهی به قرارداد نفت ایران و انگلستان در دهه دوم قرن چهاردهم هجری بازمی‌گردد؛ قراردادی که طی آن انگلستان - که ۵۱ درصد سهم نفت ایران را در اختیار داشت - متعهد به توسعه تأسیسات نفتی در جنوب ایران، پرداخت درصدی از عواید استخراج و صادرات نفت به دولت مرکزی ایران، و راه‌اندازی یک آموزشگاه فنی انگلیسی به منظور تربیت نیروی فنی ماهر در شهر آبادان شد. بدین ترتیب، شرکت نفت ایران و انگلیس (AIOC) سومین آموزشگاه فنی حوزه نفت را در جهان با هویتی انگلیسی در سال ۱۳۱۸ (۱۹۳۹) با عنوان «آموزشگاه فنی آبادان»^۱ تأسیس کرد.

آموزشگاه فنی آبادان در سال‌های نخست بر مهارت‌افزایی کارگران و کارکنان پالایشگاه آبادان متمرکز بود و دوره‌های آموزشی کوتاه‌مدتی در قالب ساندویچ کورس‌های فنی چهارماهه برگزار کرد و به فارغ‌التحصیلان این دوره‌ها، مدرک دیپلم فنی (B.S.C) اعطا نمود. نظام آموزشی این آموزشگاه در آن دوره کاملاً انگلیسی بود و تجهیزات و ابزارهای مهندسی و آزمایشگاهی آن تماماً از لندن و دهلی ارسال می‌شد. معماری ساختمان آموزشگاه نیز براساس الگوی انگلیسی و با استفاده از مصالح و

آجرهایی نشان‌دار، که از هند ارسال شده بود، طراحی و ساخته شد. برج ساعت و خود ساعت آموزشگاه نیز توسط انگلیسی‌های هندوستان طراحی و هدیه شده بود.

با گسترش تمایل داخلی به توسعه صنعت نفت و صنایع مرتبط و تقاضای نیروی ماهر فنی در شرکت نفت و خاصه در پالایشگاه آبادان، دکتر رضا فلاح، نخستین رئیس آن مرکز، دوره مهندسی فنی را در دهه بیست در این آموزشگاه راه‌اندازی کرد که به دلایل متعدد، از جمله ملی شدن صنعت نفت و خروج انگلیسی‌ها از ایران و تغییر جدی برنامه‌های آن بعد از بازگشایی براساس توسعه روابط ایران و آمریکا در آستانه شروع برنامه دوم عمرانی در سال ۱۳۳۵، از جزئیات آن شامل نحوه جذب دانشجو، مواد درسی و غیره چندان خبری در دست نیست. با این حال، می‌دانیم که در آن دوره، دانشجویان دو پنجم وقت خود را در آموزشگاه و سه پنجم وقت خود را در پالایشگاه آبادان صرف می‌کردند. آن‌ها سال نخست را که به آموزش‌های مقدماتی اختصاص می‌یافت در آموزشگاه و چهار سال بعد را به‌نحو همزمان در پالایشگاه و آموزشگاه می‌گذراندند تا در نهایت به‌عنوان مهندس فنی با تخصص در رشته‌های شیمی نفت، مهندسی پالایشگاه و مهندسی مکانیک برق فارغ‌التحصیل شوند و مدرک خود را با امضای وزیر وقت فرهنگ دریافت کنند (دانشکده نفت آبادان، ۱۳۴۵، کتاب سال دانشکده، ۱۲).

این برنامه در یک دوره انتقالی از سال ۱۳۳۵ تا ۱۳۴۱ و مقارن با آغاز برنامه دوم عمرانی و با تثبیت تدریجی برنامه‌های عمرانی کشور به کمک آمریکایی‌ها، اندکی تغییر یافت. در این دوره چندساله، رشته مهندسی عمومی^۱ جایگزین رشته مهندسی فنی شد. در این دوره، دانشجویان آموزشگاه از بین فارغ‌التحصیلان ممتاز سال دهم رشته ریاضی دبیرستان‌های کشور گلچین می‌شدند تا پس از تأیید مدیریت آموزشگاه، به‌عنوان محصلان آموزشگاه ثبت‌نام شوند. آن‌ها دو سال دروس مقدماتی و اساسی را فرامی‌گرفتند و سپس به مدت چهار سال در یکی از گرایش‌های مهندسی شیمی، مهندسی مکانیک و مهندسی برق، به‌صورت نظری و عملی تحصیل کنند و به‌عنوان مهندس عمومی فارغ‌التحصیل می‌شدند تا بلافاصله در پالایشگاه آبادان و با توسعه میادین نفتی ایران در شهرهای مختلف به خدمت گرفته شوند (همان).

در همین دوره، مدیرعامل شرکت ملی نفت ایران، هماهنگ با برنامه دوم عمران و سازندگی سازمان برنامه، با چندین دانشگاه آمریکایی تماس گرفت تا این آموزشگاه را از دانش و تخصص و تکنولوژی روز حوزه مهندسی نفت در جهان، خاصه در آمریکا، بهره‌مند سازد و آن را بازسازی کند. از بین گزینه‌های مورد نظر، در نهایت کالج لافایت^۲ ایستون پنسیلوانیا انتخاب شد. نماینده این کالج در ایران دین هاجسون و دکتر والتر گرووز بود. گرووز پیش از این در دبیرستان و کالج البرز سال‌ها

1. General Engineering
2. Lafayette College

فعالیت داشت و از فرهنگ و خواسته‌های ایرانیان کم‌وبیش مطلع بود. مقرر شد کالج لافایت برنامه‌ای تلفیقی از دوره مهندسی آن مرکز و فرهنگ ایرانی عرضه کند (اساسنامه دانشکده نفت آبادان). مکان این مرکز دانشگاهی نیز همان آموزشگاه فنی آبادان انتخاب شد که مقرر شد برنامه جدید آموزشی و تربیتی در همان آموزشگاه، ولی این بار با نام «دانشکده نفت آبادان»^۱، عرضه گردد. مأموریت انتقال از وضع موجود به وضع آتی در این دوره بر عهده دکتر گروز نهاده شد و بدین ترتیب، وی از سال ۱۳۳۸ تا سال ۱۳۴۱ (۱۹۶۲) ریاست این آموزشگاه را با هدف تغییر ساختار و برنامه‌های آن به قالب دانشکده نفت آبادان بر عهده داشت.

کالج لافایت متعهد بود اجرای دوره‌های آموزشی این دانشکده را تا رسیدن به وضعیت خودبستگی به صورت تام و تمام بر عهده بگیرد و مقررات لازم را ذیل استانداردهای خود و البته متناسب با فرهنگ ایرانی به اجرا درآورد. انتخاب استادان و سرفصل‌های درسی، هماهنگی با میدان‌ها و مراکز کارآموزی، تأسیس و تجهیز آزمایشگاه‌ها، تهیه کتاب‌ها و مجلات و متون درسی، و تعریف تعاملات علمی ملی و بین‌المللی از جمله تعهدات کالج لافایت و مبنای ریاست آموزشگاه در سال‌های فوق‌الذکر بود. از آن سو، شرکت ملی نفت ایران نیز متعهد بود شرایط را برای دوره‌های کارآموزی حرفه‌ای محصلان دانشکده و استفاده از دانش‌تعلیمی آن مرکز فراهم کند، بی‌آن‌که از ابتدای تحصیل محصلان تعهدی در قبال استخدام آن‌ها و یا حتی بعد از فارغ‌التحصیلی داشته باشد. با تدوین برنامه‌های این مرکز حرفه‌ای مهندسی و فراهم شدن مقدمات آغاز فعالیت دانشکده، بالأخره سال ۱۳۴۱ دانشکده نفت آبادان با عبارت اختصاری AIT رسماً کار خود را آغاز کرد. این آغاز، در واقع، پایانی بر دوره انتقالی و رشته مهندسی عمومی بود. دانشکده نفت از سال ۱۳۴۱ کار خود را با دو رشته «مهندسی نفت» و «حسابداری و بازرگانی» آغاز کرد که با احتساب دانشجویان در حال تحصیل رشته مهندسی عمومی — که آخرین دوره جذب‌شده آن در سال ۱۳۳۵ می‌بایست در سال ۱۳۴۱ از دانشکده فارغ‌التحصیل می‌شدند — عهده‌دار آموزش و تربیت دانشجویان سه رشته در مقطع لیسانس بود.

۳. روش

این نوشتار، براساس روش گردآوری اطلاعات از طریق مطالعه اسناد و مصاحبه با فارغ‌التحصیلان و مدیران وقت دانشکده در دهه چهل و همچنین مدیران شرکت ملی نفت و پالایشگاه آبادان، درصدد است نشان دهد که چگونه در یک مرکز آموزش مهندسی، تربیت مدیرانی خلاق و هنرمند مورد توجه قرار گرفته و چگونه این هدف عملیاتی شده است؟ به عبارت دیگر، این نوشتار درصدد است نشان

دهد که دانشکده نفت آبادان در دهه چهل شمسی، به کمک چه برنامه‌ها و فعالیت‌هایی و در چه سطحی به اهداف سه‌گانه مورد نظر خود یعنی آموزش علمی، مهارت مهندسی و رهبری هنرمندانه و خلاقانه دست یافته است؟ متأسفانه، به دلیل محدودیت منابع، تصویر ما از فعالیت‌های دانشکده در آغازین دهه فعالیتش، یعنی دهه چهل شمسی، چندان کامل نیست. با این‌همه، در نوشتار حاضر، به لطف اندک اسناد برجای مانده، خصوصاً کتاب سال دانشجویی دانشکده که جزئی‌ترین رویدادهای هر سال را ثبت و ضبط کرده است، و گفت‌وگو با برخی از فارغ‌التحصیلان آن ایام، تصویری کم‌وبیش گویا از آن فعالیت‌ها به دست داده شده است.

جدول ۱. مصاحبه‌های انجام شده توسط نگارنده

کد مصاحبه‌شونده	اسم مصاحبه‌شونده	سمت مصاحبه‌شونده	تاریخ مصاحبه
۱	بهمن سروشی	فارغ‌التحصیل دانشکده و مدیر امور نفت‌خیز مناطق جنوب در دوران جنگ	۳۰ فروردین ۱۴۰۱
۲	بهروز بوشهری	فارغ‌التحصیل سال ۱۳۴۶ دانشکده	۲۰ فروردین ۱۴۰۱
۳	مهندس سروش	دانشجوی ورودی مهر ۱۳۵۷ دانشکده	۱۰ اردیبهشت ۱۴۰۱
۴	محمدتقی قیومی	فارغ‌التحصیل دهه ۵۰ دانشکده	۵ خرداد ۱۴۰۱
۵	دکتر عبدالرحیم گواهی	دانشجوی ورودی ۱۳۴۱ دانشکده و از بنیان‌انجمن اسلامی دانشجویان دانشکده	۳ اردیبهشت ۱۴۰۱
۶	مهندس مصطفی جعفری	دانشجوی ورودی ۱۳۵۵ دانشکده	بیستم فروردین ۱۴۰۲
۷	مهندس توسلی و چند فارغ‌التحصیل و عضو انجمن	عضو و رئیس انجمن فارغ‌التحصیلان دانشکده نفت آبادان	۱۰ خرداد ۱۴۰۱

۴. یافته‌ها

در این نوشتار، بیش از همه، به خطوط ارتباطی سه رکن علم، هنر و مهندسی در شخصیت دانشجویان دانشکده نفت آبادان توجه شده است. این سه رکن و ارتباط اندام‌وار آن‌ها با یکدیگر در اهداف سه‌گانه‌ای که در اساسنامه دانشکده نفت آبادان ذکر شده نیز بیان شده است: ۱. تربیت مردان و زنان جوان در حوزه‌های مهندسی و اقتصاد تا بتوانند قدرتمندانه با مشکلاتی که در روزگار جدید با آن‌ها مواجه می‌شوند روبه‌رو گردند؛ ۲. توانایی فارغ‌التحصیلان در فهم روشن مفاهیم اصلی حوزه تخصصی و حل مشکلات به کمک دانش و مهارتی که فراگرفته‌اند؛ و ۳. توسعه شخصیت انسانی

افرادی که باید صادقانه با جامعه درآمیزند و به نحو احسن رهبری آن را بر عهده بگیرند (دانشکده نفت آبادان، ۱۳۴۶، کتاب سال دانشکده، ۱۴).

چنان که گفته شد، قبل از شروع به کار دانشکده نفت آبادان، این مرکز آموزشی در دوره انتقالی، در رشته مهندسی عمومی با تمرکز بر سه گرایش مهندسی شیمی، مهندسی مکانیک و مهندسی برق، طی شش سال دانشجویان را آموزش می داد. این دانشجویان دو سال نخست را در دوره پیش مهندسی و چهار سال بعد را در دوره مهندسی کامل طی می کردند. هدف اصلی و نهایی در این آموزش ها تربیت مهندسانی توانا، متعالی و مدیرانی فرهیخته بود. آن ها نه تنها می بایست در دانش نظری و عملی سرآمد می شدند، بلکه در رفتار و منش نیز الگوهایی مطلوب جلوه می کردند.

برای این کار، آن ها در کنار آموزش های پایه و نظری دو سال نخست و آموزش های مهندسی سالیان بعد، می بایست چهار شغل تابستانه^۲ را نیز در صنعت نفت و یا دیگر صنایع بزرگ کشوری طی می کردند. آموزش ادبیات فارسی و ادبیات پیشرفته انگلیسی، تاریخ ملل متمدن، علوم اجتماعی و روان شناسی اجتماعی نیز به آن ها کمک می کرد تا نه تنها شخصیت خود را در ابعاد متعدد رشد دهند، بلکه دانش مهندسی را نیز در گستره ای وسیع تر بیاموزند و بیابند. این ساختار ترکیبی علوم مهندسی و غیر مهندسی اقتباس شده از الگوی دانشگاه های انگلیسی - آمریکایی، که در سالیان بعد، یعنی پس از شروع به کار دانشکده نفت آبادان، نیز به اشکالی دیگر اعمال شد، در واقع، برگرفته از الگوی موفق دانشگاه های اجتماعی و مرتبط با بازار آزاد و صنعت در نیمه دوم قرن بیستم بود که می توانست دانشجویان رشته های مختلف را با دیگر حوزه های دانش از یک سو و جامعیت نظری و عملی - که لازمه تربیت شخصیت های دانشگاهی است - از سوی دیگر آشنا کند. این سال ها دقیقاً مقارن با چرخش آشکار نظام صنعتی و اقتصادی و آموزشی ایران به سوی الگوی بازار آزاد آمریکایی و تدوین برنامه دوم عمران و سازندگی با هدف بهره گیری بیشتر حکومت از دستاوردهای بازار آزاد صنعتی و تجاری و نزدیکی بیشتر به بانک جهانی و اجرای طرح های عمران و سازندگی مورد نظر صندوق بین المللی پول است؛ تصمیم و سیاستی که منجر به تولد نسل جدیدی از مراکز آموزش عالی در کشور شامل دانشگاه پهلوی (شیراز)،^۳ دانشگاه ملی، دانشگاه آریامهر، دانشکده نفت آبادان و چندین دانشگاه دیگر شده بود. مقارنت طرح ریزی برنامه های جدید آموزشی در کشور با اقتباس از الگوی

1. better polished

2. Four summer job

۳. الگوی مشابهی از این سیاست آموزشی را می توان در دانشگاه پهلوی، به عنوان دیگر دانشگاه تحت الگوی آمریکایی فعال در ایران که زیر نظر دانشگاه پنسیلوانیا فعالیت داشت، مشاهده کرد (ماحوزی، ۱۳۹۵). برخلاف این الگوی درهم تنیده آموزشی، امروزه نظام آموزش عالی ایران از وضعیت سیلویی دانش و بی اطلاعی محصلان دانشگاهی از حوزه های همجوار و پایه و ناکامی در توسعه میان رشته ای ها و چندرشته ای ها به شدت رنج می برد.

آمریکایی در انتهای دهه سی و شروع به کار مراکز جدید مذکور در ابتدای دهه چهل همزمان با بحث‌های کارشناسی جهت تدوین برنامه سوم عمران و سازندگی و شروع به کار برنامه اصلاحات بزرگ اجتماعی موسوم به «انقلاب سفید» بسیار قابل مطالعه است.

با آغاز پذیرش دانشجو در رشته مهندسی نفت^۱ و حسابداری و بازرگانی^۲ در دانشکده نفت آبادان (۱۳۴۱)، هویت دانشگاهی دانشکده به شکلی متفاوت رقم خورد. تحصیلات در این دو رشته چهارساله شد و دانشجویان در صورت موفقیت در سال دوم، دانشنامه عالی، معادل فوق‌دیپلم، دریافت می‌کردند و می‌توانستند فارغ‌التحصیل شوند. در رشته مهندسی نفت که اولین ورودی آن متعلق به سال ۱۳۴۲ است، برنامه درسی جدیدی زیر نظر شورای عالی فرهنگ ایران و شورای مهندسی و توسعه حرفه‌های آمریکا تدوین شد. طبق این برنامه درسی، مهندسان نفت می‌بایست علاوه بر علم روز و مهارت‌های مهندسی، از بینش اجتماعی هم بهره‌مند باشند و بتوانند مبتکرانه و خلاقانه، دانش و مهارت خود را به کار گیرند. برای این کار، علوم اجتماعی و مهارت‌های ارتباطی معطوف به زندگی حرفه‌ای نیز در سه سطح کلاس‌های درس، آزمایشگاه‌ها و میدان‌های عملی (شامل پالایشگاه، میداین نفتی و صنعتی) به دانشجویان آموزش داده می‌شد (دانشکده نفت آبادان، ۱۳۴۷، کتاب سال دانشکده، ۷۲). در این راستا، بخش زبان و علوم اجتماعی^۳ دانشکده با هدف آموزش و تقویت زبان به‌مثابه راه ارتباط میان فرهنگ‌ها و ملت‌ها و راه شناسایی خود و دیگران و همچنین آموزش «علوم اجتماعی و آشنایی با تمدن اعصاب و اکناف مختلف جهان جهت برقراری تعادل میان ملت‌ها و اجتماعات مختلف و ایجاد زمینه مشترک لازم بین افراد برای پیشرفت و ترقی» بخش قابل توجهی از برنامه آموزشی و پرورشی را در ساختن شخصیت‌های متعالی در طول تحصیل ایفا می‌کرد (دانشکده نفت آبادان، ۱۳۴۶، کتاب سال دانشکده، ۵۸).^۴

در همین راستا، بخش زبان و علوم اجتماعی به‌نحوی فعال و مؤثر در برگزاری آزمون ورودی خاص خود در آبادان و تهران و انجام مصاحبه شخصیت‌شناسانه دانشجویان به کمک مدیران و برخی از استادان دانشکده ایفای نقش می‌کرد تا دانشکده بتواند بخش قابل توجهی از دانش‌آموزان ممتاز کشوری را برکنار از طبقه اجتماعی و یا وابستگی‌های خانوادگی و سازمانی پذیرش کند. از آن‌جا که

1. Petroleum Engineering
2. Accounting and Business Administration
3. Department of Language and Arts

۴. ریاست این بخش در دهه چهل بر عهده آقای کیومرث سلیمانی اردکانی، فارغ‌التحصیل فوق‌لیسانس از دانشگاه میشیگان، بود و آقایان عبدالحسین ماجد، فارغ‌التحصیل فوق‌لیسانس از دانشگاه بمبئی هند، و امیرفریدون معتمد، فارغ‌التحصیل فوق‌لیسانس در رشته زبان‌شناسی و تاریخ زبان از دانشگاه کلمبیا، و جعفر نامدار وی را در امور این بخش یاری می‌رسانند (دانشکده نفت آبادان، ۱۳۴۶، کتاب سال دانشکده، ۶۰-۵۹).

ظرفیت پذیرش دانشجو در این دانشکده حتی در دهه پنجاه که دانشکده اندکی توسعه یافت بسیار محدود بود و در هر رشته در دهه چهل حدود بیست نفر پذیرش می‌شدند، لذا مدیران آن دانشکده تمامی هم و دقت خود را در لحظه پذیرش دانشجویان مصروف انتخاب افرادی می‌کردند که طبق انتظار می‌بایست در پایان چهار سال تحصیل، از ویژگی‌های شخصیتی مطلوب در رشته تخصصی و رهبری صنعتی و اجتماعی برخوردار باشند؛ افرادی شاد، کوشا، اجتماع‌پذیر و مشارکت‌جو با درصدهایی قابل قبول از استعداد و خلاقیت.

طبیعی است که بعد از تحولات سیاسی دهه‌های بیست و سی و تلاش برای محدود کردن فعالیت گروه‌های سیاسی و مخالف، خصوصاً جریان‌های چپ و توده‌ای که پیش از این در صنعت نفت و خاصه در آبادان تحرکات عظیمی را ساماندهی کرد بودند (آبراهامیان، ۱۳۸۴، ۲۴۱)، ساواک به لحاظ امنیتی بر فعالیت‌های پالایشگاه آبادان و دانشجویان دانشکده، که روابط وثیق و مستمری با پالایشگاه و میدان‌های نفتی داشتند، نظارت بیشتر اما نامحسوسی داشته باشد (گفت‌وگوی کد شماره ۲، ۲۰ فروردین ۱۴۰۱). قاعدتاً می‌بایست این موضوع در پذیرش داوطلبان ورود به دانشکده نیز مورد نظر کارشناسان امنیتی و دستگاه حکومت بوده باشد. با این حال، اگرچه این موضوع کاملاً طبیعی است، اما ذکر هرگونه ادعای مشخصی در این خصوص نیازمند در اختیار داشتن اسناد سازمان اطلاعات و امنیت وقت (ساواک) است. در تحلیل این ماجرا، نباید فراموش کرد که در دهه چهل، علی‌رغم توفیق ظاهری اجرای برنامه توسعه اقتصادی مورد نظر آمریکا و مبارزه جدی و آشکار با نفوذ افکار چپ کمونیستی توسط حکومت، برنامه تلفیق فرهنگ علمی - آکادمیک آمریکایی و ایرانی در موارد متعدد و در این جا در دانشکده نفت آبادان، خالی از چالش و تعارض نبود. این چالش‌ها در دهه چهل و پس از ماجرای خرداد ۱۳۴۲ نمود چندانی نداشت، اما در دهه پنجاه، فعالیت آشکار و شدید چپ‌ها و اسلام‌گرایان سنتی و اسلام‌گرایان چپ‌گرا در دانشگاه‌های متعدد، از جمله در دانشکده نفت آبادان، نشان داد که اجرای این طرح به آن راحتی‌ها هم که در آغاز تصور می‌شد و یا در دهه چهل کار خود را با زحمت کمتری پیش می‌برد امکان‌پذیر نیست (علم، ۱۳۹۸، جلد دوم).

این دانشجویان دو سال نخست را به‌صورت تمام‌وقت در دانشکده تحصیل می‌کردند و از سال سوم آموزش حین کار را در صنعت نفت می‌آموختند و سپس در سال چهارم مجدداً به دانشکده بازمی‌گشتند و در یکی از سه تخصص حفاری، پالایش و مهندسی فرایند آموزش می‌دیدند و آنچه پیش از این آموخته بودند و در میدان عمل به تجربه گذارده بودند، مورد بازشناسی و بازبینی قرار می‌دادند و نتایج تجربه‌ها و یافته‌های خود را به پالایشگاه و میدان‌های نفتی و کالج لافایت و مراکز علمی جهان انتقال می‌دادند. با توسعه صنعت نفت و گاز در ایران و ایفای نقش جدی‌تر ایران در

اوپک و گرفتن سهمیه‌های بیشتر در استخراج و صادرات نفت و توسعه پالایشگاه‌ها و همچنین در اختیار گرفتن کلیت تصمیم‌گیری در خصوص مدیریت صنعت نفت توسط ایرانی‌ها، از سال ۱۳۴۴ گرایش مهندسی مخازن، مهندسی مکانیک، مهندسی برق و مهندسی عمران و از سال ۱۳۴۶ گرایش پتروشیمی و گاز نیز به جمع گرایش‌های موجود اضافه شد.

دوره‌های تحصیلی دانشکده در دهه چهل به صورت کوارتری بود؛^۱ بدین نحو که دانشجویان طی ده هفته مواد درسی را فرامی‌گرفتند و در یک و یا یک‌ونیم هفته، امتحانات پایانی را برگزار می‌کردند. با این ملاحظه، هر کوارتر از دوازده هفته تشکیل می‌شد و هر سال، بدون توقف تحصیلی، چهار کوارتر داشت. دانشجویان بعد از گذراندن هشت کوارتر می‌توانستند دانشنامه معادل فوق‌دیپلم فنی را دریافت کنند. طبق مقررات، دانشجویانی که مایل به ادامه تحصیل تا پایان مقطع لیسانس بودند، می‌بایست کوارترهای یازده و دوازده و سیزده و چهارده (نیمه دوم سال سوم و نیمه اول سال چهارم)^۲ را در رشته مهندسی نفت در پالایشگاه آبادان و یا در میدان‌های نفتی و دیگر مراکز نفتی و صنعتی کارآموزی می‌کردند و سپس مجدداً به دانشکده باز می‌گشتند و دو کوارتر آخر را در کلاس‌های درس می‌گذراندند تا به کمک آن چه در عمل مشاهده و تجربه کرده بودند، دروس نظری و آزمایشگاه‌ها را با دقت نظر بیشتری بگذرانند و زیر نظر استادان و مربیان خود، اصلاحات و یافته‌های پیشنهادی را عرضه کنند.

هر دانشجوی دوره کارآموزی می‌بایست دو طرح (پروژه) را به صورت انفرادی و یا تیمی انتخاب می‌کرد تا زیر نظر مهندسان و مدیران پالایشگاه و یا میدان‌های نفتی و صنعتی آن دو طرح را بگذرانند و در صورت ارسال گزارش تأییدی میزبان به دانشکده، هر دوره به مثابه دو کوارتر — و بعدها به عنوان یک ترم — منظور شود. این وضعیت ترکیبی کلاس — آزمایشگاه — میدان، دانشجویان را به افرادی توانا و ماهر در فهم جزئیات امور مربوط به تخصص خود ارتقا می‌داد، به گونه‌ای که پس از فارغ‌التحصیلی، جهت اشتغال در پالایشگاه و یا میدان‌های نفتی، جز گذراندن یک دوره کوتاه ایمنی، نیازی به هیچ‌گونه آموزش بیشتری جهت شروع به کار در صنعت نفت وجود نداشت (گفت‌وگوی کد شماره ۱، ۳۰ فروردین ۱۴۰۱).

در تمامی این دوره‌ها، امور آموزشی با سختگیری هرچه تمام اجرا می‌شد، به نحوی که اگر دانشجویی در دو درس از درس‌های هر ترم یا کوارتر نمره کمتر از ۶۰ و ۷۰ از ۱۰۰ می‌گرفت، آن ترم را مردود می‌شد و اگر این اتفاق دو سال تکرار می‌شد، به اخراج دانشجو منجر می‌گردید. دانشجویان

۱. این دوره‌ها در دهه پنجاه به صورت ترمی برگزار می‌شد. اساساً در دهه پنجاه، برنامه‌های دانشکده به صورت بنیادی تغییر کرد که پرداختن به آن مجال دیگری می‌طلبد.

2. Four summer job

برای فارغ‌التحصیلی می‌بایست ۱۴۴ واحد آموزشی و آزمایشگاهی و میدانی را طی می‌کردند. دوستی‌ها و پیوندهای به‌شدت عمیق استادان و دانشجویان با یکدیگر و مشارکتی که دانشجویان سال بالایی در امور آموزشی دانشجویان سال بالایی داشتند، در کنار ساختار درهم‌تنیده حیات دانشجویی دانشکده، این سختی‌ها را تلطیف می‌کرد.

در رشته حسابداری و بازرگانی یا همان مدیریت بازرگانی نیز، دانشکده نفت دوره چهارساله‌ای را با هدف آموزش مدیران حوزه صنعت نفت و به‌طور کلی صنایع بزرگ کشور تعریف کرد. دانشجویان این رشته نیز، همچون دانشجویان مهندسی نفت، دو سال نخست را در دانشکده، سال سوم را در صنایع و میدان عملی و سال چهارم را مجدداً در دانشکده می‌گذراندند. این دوره پس از رسیدن به وضعیت اشباع به‌تدریج برچیده شد و دانشجویان آخرین ورودی آن در سال ۱۳۴۹ فارغ‌التحصیل شدند. فارغ‌التحصیلان حرفه‌ای و معدود این رشته از دانشکده نفت می‌توانستند برای گذراندن دوره تخصصی یک‌ساله تا دوساله در مدرسه عالی مدیریت یا همان کالج مدیریت (MBA) وابسته به دانشگاه هاروارد در تهران تحصیل کنند تا به عضویت جامعه ارشد مدیران کشور با مزایا و حقوق‌های دریافتی بسیار عالی درآیند. مطالعه تاریخ آن کالج بدون مطالعه ارتباطات علمی آن با بخش حسابداری و بازرگانی دانشکده نفت آبادان و بخش مدیریت و بازرگانی دانشگاه پهلوی (شیراز) با منشأی مشترک و مقتبس از الگوی آمریکایی، که به تقویت بازار آزاد و توسعه صنعتی و خدمات اجتماعی نظام آموزش نظر دارد، همواره ناقص خواهد بود (ماحوزی، ۱۴۰۱).

پس از انتخاب محصلان در نتیجه کنکور اختصاصی و مصاحبه شخصیت‌شناسانه، دانشجویان می‌بایست خود را برای یک تحصیل چهارساله به زبان انگلیسی آماده می‌کردند. برای این کار، دانشجویان ورودی در تابستان سال نخست و قبل از شروع سال تحصیلی، یک ماه و بیشتر به‌صورت فشرده دوره زبان انگلیسی را نزد چهار استاد خارجی با تمرکز بر مکالمه، جمله‌سازی، لغات و شنیداری فرامی‌گرفتند. این دوره‌ها تا رسیدن به وضعیت کفایت ادامه می‌یافت و دانشجویان موظف بودند به‌صورت حرفه‌ای، از ظرفیت‌های زبان انگلیسی حین تحصیل و کار استفاده کنند. در این خصوص نیز، بخش زبان و علوم اجتماعی نقشی مهم بر عهده داشت (دانشکده نفت آبادان، ۱۳۴۴، کتاب سال دانشکده، ۵۶-۵۸). در این خصوص، دانشجویان سال بالاتر به ورودی‌های جدید کمک‌شایانی می‌کردند. مشارکت سال بالایی‌ها در امور آموزشی دانشکده نه‌تنها در امور علمی شبانه‌روزی، بلکه در کلاس‌های دانشکده و آزمایشگاه‌ها نیز نمود یافته بود و آن‌ها استادان و مربیان و دانشجویان را یاری می‌کردند، بدین نحو که علاوه بر دستپاری در کلاس‌ها و مراقبت از فرایند علمی و آموزشی دانشجویان سال اول و دوم در شبانه‌روزی‌ها، بخشی

از فرایند امتحانات نهایی کوارترها را نیز بر عهده داشتند.

در کنار بخش فوق، بخش علوم دانشکده^۱ نیز با در اختیار داشتن آزمایشگاه‌های فوق پیشرفته شامل آزمایشگاه برق، آزمایشگاه الکترونیک، آزمایشگاه ماشین‌های حرارتی، آزمایشگاه نقشه‌برداری، آزمایشگاه مقاومت مصالح، آزمایشگاه فلزشناسی و آزمایشگاه شیمی به دانشجویان و استادان کمک می‌کرد تا تئوری و عمل را بر هم تطبیق دهند (دانشکده نفت آبادان، ۱۳۴۴، کتاب سال دانشکده، ۵۸-۵۶). دانشجویان می‌بایست آزمایش‌های خود را مکتوب کرده و به‌صورت گزارش‌هایی پژوهشی به استاد مربوطه تحویل می‌دادند. این کار روح تحقیق و کنجکاوای دانشجویان را بارور می‌کرد (دانشکده نفت آبادان، ۱۳۴۶، کتاب سال دانشکده، ۴۰).

در بخش حسابداری و بازرگانی^۲ و بخش مهندسی^۳ نیز، دانشجویان متناسب با تخصص‌های مورد نیاز زیر نظر استادان و تکنسین‌های برجسته ایرانی و غیرایرانی آموزش می‌دیدند. بخش امور اداری^۴ نیز - که تمامی ارکان آن ایرانی بودند - مطابق با استانداردهای یک کالج فنی بین‌المللی در خدمت اهداف کلی دانشکده و حسب اقتضانات و اتفاقات عمل می‌کرد.

دانشکده نفت جهت تکمیل کادر علمی و آزمایشگاهی خود علاوه‌بر استخدام استادانی از کشورهای آمریکا، انگلستان، آلمان، هلند و ایران، از بین فارغ‌التحصیلان مستعد افرادی را انتخاب و جهت گذراندن دوره‌های تکمیلی به دانشگاه‌های معتبر اعزام می‌کرد. ترکیب استادان ایرانی و غیرایرانی طی دو دهه حسب اعزام استادان به دوره‌های تحصیلات تکمیلی در دانشگاه‌های معتبر آمریکایی و اروپایی و همچنین استخدام‌های جدید تغییراتی داشت. دانشکده همچنین به‌منظور روزآمدسازی دانش استادان و مربیان آموزشی خود، برنامه مستمر اعزام اعضای هیئت علمی خود به دانشگاه‌های

۱. ریاست این بخش در دهه چهل بر عهده هری هولنس (Hary Holness) بود که دکتر پرویز پایوار، دکتر شهلا حق‌جو، دکتر سیروس مهدی به‌همراه علی اصغر جان‌فدا، متصدی آزمایشگاه شیمی، و محمد خان‌آبادی، مسئول آزمایشگاه فیزیک، وی را یاری می‌کردند (دانشکده نفت آبادان، ۱۳۴۶، کتاب سال دانشکده، ۴۱).

۲. ریاست بخش حسابداری و بازرگانی دانشکده را دکتر مرل پرت (Merrel Pratt)، فوق‌لیسانس بازرگانی از دانشگاه هاروارد و دکترای بازرگانی از دانشگاه ایالتی اوهایو، بر عهده داشت و جری امرنیک (Jerry Amernick)، فوق‌لیسانس بازرگانی از دانشگاه ایالتی میشیگان، و فرد ای. گایمن (Fred E. Guymon)، لیسانس رشته تعلیمات بازرگانی از دانشگاه یوتا و فوق‌لیسانس رشته امور اداری مدارس از دانشگاه سین‌سیناتی، او را در کلاس‌ها و آموزش‌ها یاری می‌کردند. منشی بخش نیز طبق همین ضابطه کار می‌کرد (دانشکده نفت آبادان، ۱۳۴۴، کتاب سال دانشکده، ۲۲).

۳. ریاست بخش مهندسی تا سال‌ها بر عهده مهندس رازدن جی. بابایان (Rajden G. Babayan)، فارغ‌التحصیل پیشین مهندسی در دانشکده و دارنده گواهینامه فوق‌لیسانس در رشته مهندسی شیمی از دانشگاه تولسا (Tulsa) آمریکا، بود. دکتر ارلیس مارتین (A. Martin)، دکترای مهندسی شیمی از دانشگاه میسوری آمریکا، هیو گیل‌مور (H. Gilmour)، مشاور رئیس دانشکده و متصدی دروس مهندسی اکتشاف و تولید، و سه دستیار (مصطفی حقیقی دارای درجه مهندسی برق از دانشگاه لیدز و فوق‌لیسانس رشته تحقیق در امواج رادیویی از همان دانشگاه، مهدی نعمت‌اللهی فارغ‌التحصیل دانشکده نفت آبادان، و پرویز متحد) و یک منشی نیز وی را در امور آموزشی این بخش یاری می‌کردند.

معتبر جهان و یا بورسیه افراد ممتاز برای تکمیل تحصیلات خود در آن دانشگاه‌ها را دنبال می‌کرد. دانشگاه منچستر، دانشگاه آیستون بیرمنگام انگلستان، دانشگاه پنسیلوانیا، دانشگاه کوئینز در شهر کینگستون کانادا و دیگر دانشگاه‌های مرتبط، در این برنامه قرار داشتند. این برنامه سبب شده بود در دهه پنجاه، بسیاری از استادان دانشکده از فارغ‌التحصیلان قبلی دانشکده در دهه چهل باشند. علاوه بر آن، به اقتضای نیاز، از استادان معتبر شناخته شده بین‌المللی، به خصوص از دانشگاه کالیفرنیا، برای تدریس به صورت استاد مهمان و برگزاری کارگاه‌های علمی و اجرای دوره‌های آموزشی و همچنین ایراد سخنرانی در جمع محصلان و استادان دانشکده دعوت به عمل می‌آمد. دانشکده همچنین از وجود مهندسان ارشد شاغل در پالایشگاه نیز برای تدریس استفاده می‌کرد.

دانشکده نفت، علاوه بر دوره‌های مصوب تحصیلی، در راستای مأموریت‌های تعریف شده، دوره‌های دیگری را نیز به اقتضای نیاز و درخواست شرکت ملی نفت ایران و پالایشگاه آبادان برای کارکنان شرکت نفت و پالایشگاه برگزار می‌کرد. برنامه نیمه وقت حسابداری برای کارمندان شرکت ملی نفت ایران و شرکت‌های عامل، دوره آموزش آفیس برای تربیت کارمندان اداری صنعت نفت شامل مهارت‌های زبان انگلیسی، تئذنیسی و تایپ و مهارت‌های اداری عمومی، و مدیریت و رهبری کامل یک هنرستان فنی جنب دانشکده با عنوان تکنیکال اسکول^۱ برخی از فعالیت‌های اضافه دانشکده بود.

در تمامی این فعالیت‌ها و در تمامی بخش‌های دانشکده شامل بخش‌های مدیریت، کلاس‌ها، بخش اداری، کتابخانه فوق تخصصی و همواره در حال ارتقا، قرائتخانه، آزمایشگاه‌ها، مشاوران انجمن‌ها، دوره‌ها و کارگاه‌های مهارت‌افزایی و غیره، سه اصل «رعایت استانداردهای آکادمیک جهانی»، «فعالیت گروهی تمامی کنشگران دانشکده» و «خدمات اجتماعی دانشکده به محیط پیرامون شامل حوزه نفت و صنعت و جامعه محلی آبادان» با ظرافتی تمام دنبال می‌شد. دانشجویان دانشکده با هر زبان و دین و ملیتی، این سه اصل را به کمک مدیریت دانشکده و استادان مشاور اجرا می‌کردند تا برای آن‌ها دانشکده با تنوع فرهنگی کم نظیر خود در محافل آموزش عالی ایران، میدان آزمایشگاهی مناسبی برای فعالیت‌های آتی آن‌ها در میدان صنعت و بازار بزرگ جهان باشد.

همسویی برنامه‌های دانشکده نفت آبادان با برنامه‌های عمران و سازندگی دوم و سوم و چرخش آشکار آموزش عالی ایران به سوی الگوی آمریکایی — که بر آموزش لیبرال، دموکراسی، توسعه صنعتی و بازار آزاد تأکید داشت — از یک سو و بلندپروازی‌های حکومت در حوزه استخراج و فروش نفت و توجه ویژه به آن به عنوان اصلی‌ترین منبع درآمد ارزی کشور جهت پیش بردن برنامه‌های انقلاب سفید، سبب شده بود تربیت متخصصان حوزه نفت و مدیریت صنعتی و بازرگانی در دانشکده نفت

آبادان به شدت مورد توجه مقامات کشوری و محلی قرار داشته باشد. بازدید مستمر دکتر اقبال و مقامات ارشد شرکت ملی نفت از دانشکده و افتتاح آزمایشگاه‌ها و ساختمان‌های جدید و اعطای نشان فارغ‌التحصیلی توسط بالاترین مقامات شرکت ملی نفت، بازدید مقامات ارشد حکومتی شامل شاه و شهبانو و رؤسای مجالس و وزرای فرهنگ و علوم، بازدید استاندار خوزستان و رئیس کل شرکت ملی نفت ایران - آبادان و سران کشوری و لشکری و امرای ارتش، حضور دانشمندان و هنرمندان نامدار ایرانی و جهانی همچون هالیدی، خانم لرتایانگ هنرپیشه معروف، نماینده سازمان ملل در ایران، سفیر و نماینده آمریکا در ایران، حضور و سخنرانی شخصیت‌های دانشگاهی نامدار و پرآوازه کشور، حضور شخصیت‌های هنری در فستیوال‌ها و جشن‌ها و مناسبت‌ها، حضور و سخنرانی شخصیت‌های اسلام‌شناس حوزوی و دانشگاهی همچون مرتضی مطهری، علی شریعتی، محمدتقی جعفری، فخرالدین حجازی و دیگران به دعوت انجمن اسلامی دانشجویان دانشکده و حمایت روحانیون محلی از این فعالیت‌ها و غیره، همگی گویای جایگاه دانشکده در نظام آموزش عالی مهندسی و جامعه پیرامون روزگار خود و حیات پویای دانشجویی و دانشگاهی آن مرکز بود.^۱

بسیاری از خانواده‌ها و جوانان ایرانی رؤیای تحصیل در آن دانشکده را در سر داشتند و دست یافتن به چنین موقعیتی را بردی بزرگ در زندگی خود به حساب می‌آوردند. این موقعیت ممتاز آکادمیک به مرزهای کشور محدود نمی‌شد و جایگاه آن در سطح بین‌المللی هم مورد تأیید دانشگاه‌های معتبر و ممتاز جهانی بود. والتر گروز این دانشکده را «کالج بزرگ کوچک» می‌نامید، چراکه نه تنها استانداردهای آموزشی آن در حد استانداردهای معتبر جهانی بود، بلکه فارغ‌التحصیلان آن با زحمتی بسیار کم می‌توانستند در بهترین مجامع دانشگاهی و صنعتی جهان، خاصه در آمریکا، انگلستان، آلمان، سوئیس، شمال آفریقا، چین، عربستان، شبه‌قاره هند و آمریکای جنوبی، حضور یافته و شایستگی خود را به درستی نشان دهند. گسترش تعاملات نفتی و صنعتی و نظامی ایران در سطح منطقه شامل پیمان سنتو و اکو و اوپک و غیره از یک سو و تمایل شرکت‌های نفتی معتبر جهان جهت سرمایه‌گذاری در میداین نفتی ایران در دهه‌های چهل و پنجاه از سوی دیگر، نه تنها ضرورت تربیت مهندسان و متخصصان بیشتر حوزه نفت را بر مدیران ارشد کشوری توجیه می‌کرد، چنان‌که اندکی بعد در دهه پنجاه دانشکده نفت ظرفیت آموزشی خود را دو برابر کرد و گرایش‌های بیشتری را در پذیرش دانشجویی خود اعلام داشت، بلکه خود این شرکت‌ها نیز به لحاظ صنعتی و آموزشی، به توسعه دانش تخصصی صنعت نفت ایران و به‌طور خاص دانشکده نفت آبادان کمک می‌کردند

۱. برخی از این سخنرانی‌ها در دهه پنجاه به رشد جریان موسوم به اسلام سیاسی کمک کرد و زمینه جذب بسیاری از دانشجویان به این جریان را فراهم آورد.

(شرکت ملی نفت ایران، ۱۳۴۹؛ شعری مقدم، ۱۳۹۷). این امر سبب شده بود دانشکده نفت نه تنها در عرصه داخلی، بلکه در منطقه و جهان نیز کالجه شناخته شده و معتبر منظور شود و از دانش و تخصص فارغ التحصیلان آن در میداين و شرکت های نفتی کشورهای منطقه نیز استفاده شود (گفت وگویی کد شماره ۷، ۱۰ خرداد ۱۴۰۱). این شایستگی را می توان در بزرگ ترین آزمون تاریخ صنعت نفت خاورمیانه، یعنی در هشت سال جنگ ایران و عراق، و نقش AIT ها در مدیریت این امر مهم و تاریخی مشاهده کرد (سادات، ۱۳۹۸).

زندگی دانشجویی محصلان دانشکده نفت در دهه چهل شاخص ترین وجه حیات آکادمیک این مرکز علمی و مرکز ثقل وحدت سه رکن هنر، مهندسی و علم بود. دهه چهل در همسویی با برنامه های اقتصادی و عمرانی کشورهای بازار آزاد، دهه هویت یابی آموزش عالی ایران براساس شاخص هایی چون مشارکت، رهبری، تخصص و خلاقیت است. حیات فعال و بانشاط دانشکده نفت آبادان در این دهه به گونه ای تعریف و تنظیم شده بود که علی رغم همه سختگیری ها در آموزش و زیست خوابگاهی و فعالیت در میدان های نفتی و صنعتی، دانشجویان این دانشکده وقوف داشتند که به زودی نقش های بزرگی را در صنعت و اقتصاد و نفت ایران و جهان ایفا خواهد کرد. این موضوع نه یک القای ظاهری، بلکه واقعیتی بود که دانشجویان از طریق حضور مستمر و نقشی که در توسعه صنعت نفت و دیگر صنایع و حوزه بازرگانی و مدیریت در ایران دهه چهل ایفا می کردند، به عینه لمس می کردند. در این خصوص، علاوه بر کلاس های درس و آزمایشگاه های مشارکتی، نقش «شبانه روزی» انجمن ها و شوراهای دانشجویی بسیار برجسته است. باید توجه داشت که این حیات دانشجویی از دو بخش آموزشی و غیر آموزشی تشکیل نمی شد، بلکه این دو بدون هیچ گونه تمایزی درهم تنیده بودند. در این جا یک هدف مشخص دنبال می شد و آن ساختن شخصیت هایی متخصص، خلاق و رهبر بود. در واقع، تمامی امکانات و تجهیزات فوق العاده آزمایشگاهی و کارگاهی و سختگیری های متعدد در امر آموزش و انضباط شبانه روزی ها و حضور پرنشاط دانشجویان در فعالیت های دانشجویی و هرگونه مراقبت و پیگیری مستمر شرکت ملی نفت ایران از امور داخلی دانشکده، چیزی جز این هدف را دنبال نمی کرد.

وجود چهار بلوک شبانه روزی با انتظامی ساده و دقیق، بخشی از فرایند پرورشی دانشجویان بود. این بلوک ها با اتاق های متعدد و متفاوت، میزبان دانشجویان و استادان خارجی و خانواده هایشان به عنوان مشاوران شبانه روزی بود. حضور استادان خارجی در شبانه روزی نه تنها به وزن شبانه روزی و اجرای دقیق مقررات کمک می کرد، بلکه خود آن ها نیز سریع تر با فضای فرهنگی ایران آشنا می شدند. در مجموعه شبانه روزی، علاوه بر خوابگاه ها، یک رستوران و یک آشپزخانه مجهز وجود داشت که

به استثنای آشپزی، تمامی امور مربوط به رستوران اعم از تمیز کردن سبزی و سرو غذا و جمع‌آوری و شستن ظرف‌ها و تمیز کردن سالن غذاخوری و غیره همگی به‌نوبت توسط دانشجویان انجام می‌گرفت.^۱ علی‌رغم اخذ هزینه غذا، شاخص صرف غذا سیر شدن دانشجویان بود و در این موضوع محدودیتی برای خوردن وجود نداشت. کیفیت غذاها بسیار مطلوب بود و میان‌وعده‌ای سبک در ساعات بعدازظهر هم به دانشجویان داده می‌شد.

از آن‌جا که دانشجویان دهه چهل می‌بایست سالانه ۱۹۵۰ تومان را به‌عنوان شهریه تحصیلی پرداخت کنند، لذا می‌توانستند در صورت تمایل، از طریق کار دانشجویی در دانشکده، شامل انجام امور آزمایشگاهی و اداری و تدریس و پژوهش، بخشی از هزینه‌های تحصیلی خود را ماهانه به ارزش ۲۰۰ تومان تأمین کنند. دریافت این شهریه، سالانه برای دانشجویان ممتاز در امور تحصیلی و دانشجویی ۱۰۰ درصد بخشش شهریه، و برای دانشجویان منتخب با وضعیت خوب معادل ۵۰ درصد تخفیف شهریه و برای دانشجویان مقبول معادل یک‌چهارم شهریه تخفیف داده می‌شد. مجموع این برنامه شامل کار دانشجویی و تخفیف شهریه، دانشجویان را به اجتماع‌پذیری بیشتر و سریع‌تر و تلاش در امور علمی و آموزشی و مهارت‌های لازم برای کسب درآمد و نحوه هزینه‌کرد آن به کمک کمیته‌های متعدد، از جمله کمیته بانک و کاربایی^۲، ترغیب می‌کرد. موضوع شهریه در دهه پنجاه در نتیجه رشد درآمدهای نفتی و توسعه بودجه مراکز آموزش عالی کنار نهاده شد و لذا دانشجویان دانشکده نفت نه‌تنها شهریه سالانه نمی‌دادند، بلکه ماهانه ۲۰۰۰ تومان^۳ مقرر از دانشکده دریافت می‌کردند که برخی از محصلان این دوره از آغاز تحصیل، در استخدام شرکت ملی نفت ایران بودند (گفت‌وگوی کد شماره ۳، ۱۰ اردیبهشت ۱۴۰۱).

شبانه‌روزی از خدمات پزشکی مناسبی برخوردار بود. حضور پزشک متخصص در شبانه‌روزی به مدت سه بار در هفته و تسهیلات درمانی دانشجویان و استادان و کارکنان دانشکده در سطح شهر شامل درمانگاه شهری و بیمارستان شرکت نفت و داورهای کاملاً رایگان حداقل‌های استاندارد یک زندگی بی‌دغدغه را فراهم آورده بود.

چنان‌که گفته شد، یکی از فعالیت‌های مرسوم شبانه‌روزی کنترل وضعیت تحصیلی و علمی

۱. این موضوع در دهه پنجاه تعدیل شده بود و دانشجویان کمتر فعالیتی در امور دانشکده داشتند. در دهه پنجاه، دانشجویان نه در امور رستوران و نه در هیچ موضوع مشارکتی دیگر دانشجویی — به استثنای دعوت از برخی از شخصیت‌های مذهبی و سیاسی — فعالیت نداشتند. این موضوع خصوصاً با توجه به افزایش درآمد نفتی، استخدام بدو ورود دانشجویان دانشکده در شرکت ملی نفت، توسعه کمی آموزش عالی، افزایش تنش‌های سیاسی دانشجویی و گسترش فعالیت گروه‌های سیاسی مخالف در دانشگاه‌ها و طرح سازمان اطلاعات و امنیت برای کنترل بیشتر اوضاع و غیره روی داده که بررسی آن‌ها نیازمند فرصت و تحلیلی متفاوت است (در گفت‌وگو با محمدتقی قیومی، فارغ‌التحصیل دهه ۵۰ دانشکده، ۱۴۰۱ و در گفت‌وگو با مهندس جعفری، دانشجوی ورودی ۱۳۵۵ دانشکده، ۱۴۰۲).

۲. در ادامه، درباره کمیته‌ها به تفصیل آورده شده است.

۳. سال ۱۳۵۷، قیمت یک خودرو پیکان هجده‌هزار تومان بود.

دانشجویان بود. «فعالیت‌های برنامه درسی اضافه»^۱ نه تنها بر تأیید کنترل یادگیری دانشجویان توسط دانشجویان سال بالاتر و استادان مستقر در شبانه‌روزی متمرکز بود، بلکه به شخصیت‌سازی دانشجویان معلم و مدرس نیز اهمیتی جدی داشت. وجه اخیر متوجه سه هدف مسئولیت اجتماعی، تعامل در مسائل غیرفنی و در نهایت رهبری بود. این سه مطلوب از طریق شورای دانشجویی و انجمن‌ها و کمیته‌های سیزده‌گانه ذیل آن شورا و چهار تیم ورزشی سیروس، رستم، داریوش و نادر — براساس نام چهار بلوک شبانه‌روزی^۲ — و انواع جشن‌ها و برنامه‌ها و اردوها و تعاملات علمی و دانشجویی حاصل می‌آمد.

شورای دانشجویی^۳ دانشکده نفت آبادان حلقه واسط دانشجویان و مدیریت دانشکده بود؛ شورایی متشکل از یک رئیس، یک معاون، یک دبیر، یک خزانه‌دار و نماینده‌ای از هر کلاس «با مسئولیتی بس سهمگین و مهم در برقراری تفاهم کامل بین دانشکده و دانشجویان و ایجاد روح همکاری در دانشجویان برای فردایی روشن‌تر، فردایی تازه‌تر، فردایی با مسئولیت‌های زیاده‌تر، فردایی با اجتماعی متریقی‌تر و نوتر» (دانشکده نفت آبادان، ۱۳۴۶، کتاب سال دانشکده، ۱۲۸). این شورا سرپرستی و مراقبت از چهار انجمن دانشجویی و سیزده کمیته را بر عهده داشت و هر ساله در جریان انتخاباتی آزاد اعضای خود را مشخص می‌کرد تا ضمن سروسامان دادن به خواسته‌های دانشجویان، تمرینی دوستانه برای دموکراسی خردمندانه باشد. ذیل این شورا، چهار انجمن با عناوین انجمن اسلامی دانشجویان، انجمن دانشجویان رشته‌های حسابداری و بازرگانی، انجمن عکاسی، انجمن نمایش (تسپین)^۴ و بعدها انجمن فارغ‌التحصیلان فعالیت داشتند. بر هر یک از این انجمن‌ها، مشاوره از دسته استادان دانشکده نظارت داشت تا هم دانشجویان را در ارائه طرح‌ها و پیشنهادها و اقدامات عملی شان یاری دهند، و هم به‌نحو غیرمستقیم، هدایتگر و کنترل‌کننده فعالیت‌های دانشجویی باشند. انجمن اسلامی دانشجویان دانشکده^۵ از سال ۱۳۴۱ کار خود را با هدایت و مشاوره دکتر حسن مرشد، بنیانگذار انجمن اسلامی دانشجویان آمریکا و کانادا، و با انگیزه ترویج و توسعه ادبیات دینی در مقابل افکار ضدالهی از یک سو و توسعه موج ماشین‌زدگی از سوی دیگر شروع کرد. در اسناد موجود، هدف از راه‌اندازی این انجمن چنین بیان شده است: «امروزه، به موازات ترقیات دنیای

1. extracurricular activities

۲. در دهه پنجاه، نام این بلوک‌ها به گلستان و بوستان و بهارستان و کوروش تغییر یافت.

3. student council

4. Thespian Society

۵. این انجمن هم به‌لحاظ بزرگی و تعداد اعضا و به‌لحاظ هم‌نقشی که در جنبش‌های دانشجویی و بسط اندیشه‌های اسلامی — اعتراضی آن سال‌ها داشته است، در نسبت با چهار انجمن دیگر، اندکی بیشتر توصیف شده است. این موضوع به معنای انکار اهمیت انجمن‌های دیگر نیست.

ماشینی، افق‌های جدیدی از فساد و تباهی در برابر افراد خصوصاً نسل جوان گشوده می‌شود. توسعه هرچه بیشتر شهرها هر فرد را در اجتماع بزرگ‌تری از آنچه که قبلاً در آن زندگی می‌کرده قرار می‌دهد. در این صورت، بدیهی است که هر فرد به‌خاطر دور نگه داشتن خود از تباهی، به کوشش و سعی زیادی احتیاج خواهد داشت. اما وظیفه یک فرد دانشجو و روشنفکر چیست؟ او می‌بایستی علاوه بر احتراز از زشتی‌ها، همچون چراغی در سر راه دیگران قرار گیرد و با درخشش خود، راه را به آنان نشان دهد. جوانان امروز در مقابل دنیای تضادها قرار دارند. این وضع ایجاب می‌کند که تلاشی پیگیر بر ضد انحرافات و لغزش‌ها آغاز گردد... ما دانشجویان نیز به‌خاطر پاسخگویی به این نیاز مبرم اجتماع، مدتی است که سازمانی به نام انجمن اسلامی دانشجویان دانشکده نفت به وجود آورده‌ایم. این انجمن... هدفش تقویت کمالات انسانی در دانشجو و ساختن یک شخصیت برانزده از او است [تا بدین طریق] دانشجو نه تنها در اجتماع تحلیل نرود، بلکه از فساد و تباهی دیگران جلوگیری نماید، برای این که زندگی را در مسیری ادامه دهد که رهنمون او به هدف اصولی و انسانی‌اش باشد و همچون نقطه روشنی در تاریکی محض پلیدی‌ها و آلودگی‌ها جلب توجه کند» (دانشکده نفت آبادان، ۱۳۴۴، کتاب سال دانشکده، ۱۱۲).

در خصوص انگیزه تأسیس این انجمن، به اهداف متعدد و بعضاً متعارضی اشاره شده است. از جمله می‌توان به ادعای دکتر عبدالرحیم گواهی، یکی از بنیانگذاران انجمن، اشاره داشت که دلیل اصلی را مقابله با فضای فکری و رفتاری جمعیت بسیار زیاد بهایی‌ها در دانشکده نفت در سطوح دانشجویی و مدیریتی می‌داند. به‌زعم وی، انجمن اسلامی دانشجویان با هدف بهایی‌زدایی از فکر و منش رفتاری دانشکده و ترویج اسلام شیعی راه‌اندازی شد و در این راه فعالیت‌های متعددی از جمله ترویج جزوه‌های اسلام‌شناسانه و مخالفت با مدیریت بهایی‌زده دانشکده انجام داد (گفت‌وگوی کد شماره ۵، ۳ اردیبهشت ۱۴۰۱). عده‌ای نیز بر این باورند که حمایت شرکت نفت و مدیریت دانشکده و اعطای آزادی کامل به این انجمن در دعوت از سخنران‌های مذهبی، در شرایطی که دیگر دانشگاه‌ها فاقد چنین آزادی‌هایی بودند و حمایت پالایشگاه از این قبیل اقدامات به انحای متعدد از جمله پرداخت هزینه‌های متعدد انجمن برای خریداری کتاب و پرداخت هزینه سخنران‌ها شامل اسکان و ایاب و ذهاب و هدایای آن‌ها کاملاً حساب‌شده و معطوف به تقویت جریان مذهبی مخالف برنامه‌های انقلاب سفید بوده است (گفت‌وگوی کد شماره ۷، ۱۰ خرداد ۱۴۰۱). دیدگاه اخیر قویاً توسط اعضای نخستین انجمن رد شده است. اینان قدرت انجمن در عضوگیری — حدود ۵۰ درصد دانشجویان — را ناشی از انگیزه‌های دینی دانشجویان، سلامت فکری و صداقت رفتاری اعضای هیئت مدیره انجمن و اقتضای زمانه دانسته‌اند (گفت‌وگوی کد شماره ۲، ۲۰ فروردین ۱۴۰۱). دعوت

از سخنران‌های مذهبی نیز محدود به دانشکده نفت نبود و می‌توان نمونه مشابه آن را حتی در دیگر دانشگاه‌هایی که با الگوی آمریکایی فعالیت داشتند، همچون دانشگاه پهلوی (شیراز) و دانشگاه آریامهر (صنعتی شریف) و کالج پلی تکنیک، نیز مشاهده کرد (سلیمانی و سلطانی احمدی، ۱۳۹۷، سند شماره ۳۴/۱۱، ۳۰۱).

نکته آخر این‌که در این نوشتار، صرفاً فعالیت‌های انجمن اسلامی دانشکده نفت آبادان در دهه چهل بررسی شده است. لذا برخی از اتفاقاتی که برای این انجمن در برخورد با ساواک و یا در مقابل مدیریت دانشکده به نفع اسلام‌گرایی نسبتاً رادیکال در دهه پنجاه افتاده است موضوع این نوشتار نیست؛ هرچند چنان‌که گفته شد، در دهه چهل نیز، این انجمن کنش‌ورزی‌های چندگانه‌ای در مخالفت با فضای بهایی‌زده دانشکده و یا به نفع ترویج اندیشه‌های اسلامی داشته است.

تلقی انجمن از دانشجو به‌عنوان یک روشنفکر مبارز علیه تاریکی‌ها و پلیدی‌های جامعه مدرن، و مسئولیت وی در قبال دیگران، زمینه‌ساز فعالیت‌های مذهبی آن‌ها شده بود. راه‌اندازی نماز جماعت و نماز جمعه در دانشکده، راه‌اندازی کتابخانه انجمن با محتوای اندیشه دینی، برگزاری محافل قرآن‌خوانی و تفسیر در دانشکده و مساجد بیرون دانشکده، برگزاری کلاس‌های انسان‌سازی با فحوای دینی، دعوت از سخنران‌های مذهبی همچون مطهری، شریعتی، جعفری، سبحانی و دیگران با امکان حضور شهروندان آبادانی و خرمشهری در سالن‌های سخنرانی دانشکده، ارتباط با علمای دینی شهر آبادان، امر به معروف‌های دوستانه در فضای دانشکده همچون دعوت به ترک سیگار و یا بازی‌ها و نوشتن‌های نامتعارف، سخنرانی دینی در مساجد شهرهای همجوار، کمک به دیگر دانشگاه‌ها برای تأسیس انجمن اسلامی دانشجویی از جمله در دانشگاه پهلوی (شیراز)، ارتباط با نوجوانان و کودکان شهر آبادان برای برگزاری کلاس‌های کمک‌درسی و تبلیغات اخلاقی و دینی در قالب انجمن اسلامی دبیرستان فرخی و دیگر مدارس، دستگیری از کودکان یتیم و پرورشگاهی، انتشار جزوات و نشریه‌های عقیدتی و علمی، عیادت بیماران و ده‌ها اقدام دیگر، از زمره فعالیت‌های این انجمن بود. در ساختار انجمن اسلامی دانشجویان دانشکده، شش کمیته با عناوین کمیته سخنرانی و نماز جمعه، کمیته کتابخانه، کمیته انتشارات، کمیته روابط عمومی، کمیته روزه و کمیته برگزاری جشن‌ها فعالیت داشتند که دو مورد اخیر به اقتضای زمان و مناسبت‌ها فعال می‌شدند و لذا وضعیتی موقتی داشتند.

چهار انجمن دیگر با عناوین انجمن حسابداری و بازرگانی با هدایت و مشاوره دکتر پرات،^۱ انجمن عکاسی، انجمن نمایش و انجمن فارغ‌التحصیلان نیز با اهدافی متفاوت، از جمله تقویت آشنایی دانشجویان با فضای کسب‌وکار و کمک به دانشجویان برای یادگیری مؤثرتر، ثبت خاطرات و

رویدادها در قاب عکس و برگزاری فستیوال‌های متعدد عکاسی و انتخاب عکس‌های برتر در سطوح داخلی، استانی و ملی، ایجاد روحیه زیبایی‌دوستی و حمایت از استعداد‌های هنری دانشجویان و در نهایت ثبت اطلاعات دانشجویان فارغ‌التحصیل با هدف استمرار دوستی‌ها و حفظ ارتباط آن‌ها با دانشکده حتی در خارج از کشور، اقدامات مؤثری را در تقویت هویت دانشجویی و فراهم کردن زمینه‌های لازم برای بروز استعداد‌های علمی و هنری و کاری و رفتاری مبذول می‌داشتند (دانشکده نفت آبادان، کتاب سال دانشکده، ۴۲-۴۸).

علاوه بر انجمن‌ها، سیزده کمیته دانشجویی با عناوین کمیته امور اجتماعی، کمیته انتشارات، کمیته انتظامات، کمیته شبانه‌روزی، کمیته بانک، کمیته بوفه، کمیته تفریحات، کمیته غذا، کمیته کار، کمیته کتاب سال، کمیته ورزش، کمیته هماهنگ‌کننده و کمیته سخنرانی، تمامی کوشش‌ورزی‌های آکادمیک دانشکده را تعریف و اجرا می‌کردند. از این میان، کمیته‌های شبانه‌روزی، ورزش و تفریحات نقش و جایگاهی بسیار ویژه داشتند.

در شبانه‌روزی، مقررات معطوف به امور رستوران، خوابگاه (شامل شستن و اتوی لباس‌ها، تمیز نگه داشتن اتاق‌ها، که همواره از کولر بی‌بهره بودند تا دانشجویان برای زیستن و کار در میدان‌های سخت و گرم نفتی جنوب آماده شوند، مطالعه و خواب) و قرائتخانه به‌صورت دقیق توسط اعضای کمیته شبانه‌روزی و استادان مستقر در بلوک‌های شبانه‌روزی اجرا می‌شد. در صورت تخلف، خاطیان به تناسب مشمول مجازات‌هایی همچون تمیز کردن برج ساعت و یا تمیز کردن سالن‌های دانشکده و غیره می‌شدند. گزارش وضعیت تحصیلی دانشجویان نیز از مجراهای متعدد، از جمله از طریق کمیته شبانه‌روزی، به مدیریت دانشکده منتقل می‌شد و مبنای تصمیم‌گیری درباره دانشجویان ضعیف و ضرورت اتخاذ تصمیم‌های متعدد شامل مراقبت‌ها و کمک‌های تحصیلی و یا در نهایت اخراج آن‌ها از دانشکده قرار می‌گرفت.

برگزاری انواع مسابقات ورزشی دانشجویی و استادی با لباس‌ها و رنگ‌های هویت‌دار و با نشان AIT در سطوح داخلی، بین‌دانشگاهی و منطقه‌ای و ملی و برگزاری مسابقات المپیک دانشکده و حضور مستمر تیم‌های فوتبال و والیبال و شطرنج و تنیس و شمشیربازی و شنا و دو میدانی و بسکتبال دانشکده در جمع تیم‌های ورزشی دانشجویی کشور، در کنار برگزاری انواع تفریحات و جشن‌های دانشجویی شامل گروه‌های موسیقی و هم‌نوازی و هم‌خوانی، تئاتر، شعبده‌بازی، آشپزی، شب‌نشینی‌ها، جشن‌های ملی و مذهبی، برگزاری مناسک اعیاد نوروز و کریسمس به احترام دانشجویان و استادان غیرایرانی، گردش‌های دسته‌جمعی، مسابقات طنز دانشجویی - استادی و همچنین برگزاری مسابقات هنری شامل نقاشی، موسیقی و مینیاتور در سطوح داخلی و کشوری،

نشاط و تحرک و مشارکت را به‌مثابه مؤلفه‌ای بنیادین در زیست دانشجویی دانشکده نفت آبادان عینیت بخشیده بود. بدین طریق، حضور و فعالیت دانشجویان دانشکده در شورای دانشجویی، انجمن‌ها و کمیته‌های متعدد، در کنار سختگیری‌های بیش از اندازه در امور درسی و آزمایشگاهی و میدانی، سبب پرورش خُلقیات رفتاری و شکوفایی استعدادهای آن‌ها در جریان تعامل با محیط کار و با یکدیگر می‌شد و در این جریان، شخصیت‌هایی عالم، ماهر و هنرمند و خلاق و بانشاط ساخته می‌شد.

۵. نتیجه‌گیری

تغییر آشکار و محسوس نظام آموزشی ایران از الگوی فرانسوی به الگوی آمریکایی در دهه سی و بعد از توفیق حکومت در تثبیت وضعیت سیاسی و تدوین برنامه دوم عمرانی از یک سو و برقراری ارتباط با بانک جهانی و مؤسسات مالی و کسب پشتیبانی آمریکایی‌ها، به‌خصوص با هدف جلوگیری از نفوذ روس‌ها در منطقه، سبب شد نسل جدیدی از دانشگاه‌های لیبرال در ایران کار خود را آغاز کنند. این دانشگاه‌ها و دانشکده‌ها و کالج‌ها می‌بایست ضمن تربیت متخصصان حوزه‌های صنعتی و اقتصادی و خدماتی متناسب با برنامه عمرانی، خدمات اجتماعی چندگانه‌ای نیز می‌داشتند. این مراکز علاوه‌بر پوشش خدمات جامعه محلی و ملی، برجسته‌ترین خدمات اجتماعی خود را پرورش نسل‌های دموکرات، مشارکت‌جو و رهبرانی خلاق جهت تعریف و توسعه حوزه‌های کارآفرین می‌دانستند که همگی می‌بایست به‌عنوان اصلی‌ترین لازمه نظام سیاسی جدید جهان و بازارهای آزادی که ایران نیز عضویت فعال در آن را پذیرفته بود ایفای نقش کنند.

در دانشکده نفت آبادان، برنامه‌های آموزشی و مهارتی و پرورشی به‌گونه‌ای هماهنگ هدف فوق را مد نظر قرار داده بود و با اعطای حداکثر میزان آزادی و فعالیت تعریف‌شده به دانشجویان، علاوه‌بر سواد علمی و مهارت‌های مهندسی، کنش مشارکتی و رهبرگونه آن‌ها را نشانه گرفته بود. مشارکت دانشجویان در فعالیت‌های دانشجویی در کنار آموزش‌های کلاسی و آزمایشگاه‌های پیشرفته و حضور مجدانه در میدان‌های عملی، نه تنها ارتباط علم و مهارت مهندسی را در شخصیت و کنش آن‌ها به‌گونه‌ای دقیق برقرار می‌کرد، بلکه تلفیق آن‌ها با کنش‌های آزادانه و فعال دانشجویی، راه را برای ساختن شخصیت‌های دانا و توانا و مشارکت‌جو و متعهد به سازمان و کشور هموار می‌کرد.

برای دانشجویان و فارغ‌التحصیلان آن دانشکده، کلاس، کار، مطالعه، ورزش، تفریح، فعالیت و استراحت هفت رکن تحویل‌ناپذیر و تقلیل‌ناپذیر بود که می‌بایست به‌صورت توأمان مورد توجه قرار گیرد. آن‌ها در کتابخانه‌های به‌روز و سالن‌های مطالعه به کمک استادان و دیگر دانشجویان علوم را فرامی‌گرفتند و در آزمایشگاه‌ها آن‌چه فراگرفته بودند را به آزمایش درآورده و راه تحقیق و تتبع را پیش

می‌گرفتند و سپس آن‌چه در کلاس‌ها و آزمایشگاه‌ها فراگرفته بودند را در پالایشگاه و میدان‌های نفتی و صنایع بزرگ، حسب حوزه تخصصی خویش، به آزمون عملی می‌گذاشتند. در این راه سخت و جدی، هیچ‌گاه از شادی و تفریح و مشارکت و معاونت غفلت نمی‌شد و بدین ترتیب در وجود آن‌ها، سه رکن علم، مهندسی و هنر — که به خلاقیت و شادی و مشارکت نظر دارد — جمع می‌آمدند. همین رهبران خلاق و توانا بودند که تمرین سال‌های دانشجویی خود در ارتقای شهر آبادان به یک شهر دانشگاهی زنده و پویا را به احساس تعلقی انکارناپذیر به دانشکده، صنعت نفت و کشور در دهه‌های بعد بسط دادند و در سال‌های پس از خروج متخصصان نفتی آمریکایی و غیرآمریکایی از ایران پس از انقلاب سال ۱۳۵۷ و در تمام دوره سخت و تاریخی هشت سال جنگ، که صنعت نفت ایران آماج تمامی تحریم‌ها و مشکلات و حملات نظامی بود، صنعت نفت را سرپا و سرفراز نگه داشتند. شنیدن روایت تلخ و شیرین این مقطع از تاریخ ایران و نفت مجال دیگری می‌طلبد.

نکته آخر این‌که تجربه عدم تداوم برنامه‌های دانشکده نفت آبادان و برخی دیگر از دانشگاه‌ها و کالج‌های مشابه آن در ایران به‌عنوان کشوری نسبتاً سنتی با ارزش‌های دینی و فرهنگی ویژه و بعضاً متفاوت و متعارض با فرهنگ اروپایی — آمریکایی نشان داد ایده جمع و تألیف فرهنگ ایرانی و اسلامی با علم و فناوری نوین غربی، که در یک نهاد آکادمیک تجسم یافته است، اساساً کاری مشکل و پرچالش است. به این ناسازگاری، می‌توان تناقض ساختاری درون حاکمیت کشور را نیز اضافه کرد؛ تعارضی ناشی از توأمان بودن توسعه ساختارهای اقتصادی و اجتماعی لیبرال از یک سو و تداوم و بلکه بسط اقتدارگرایی و دیکتاتوری فردی از سوی دیگر. بازخوانی تجربه‌های مثبت و منفی سویه‌های این تلفیق فرهنگی و سازمانی و تعارض‌های ناشی از آن در فعالیت‌های دهه چهل دانشکده نفت آبادان — که گویی در ابتدا با توفیقی مقبول همراه بود — و چالش‌هایی که همان دانشکده در دهه پنجاه با آن‌ها مواجه شد، خصوصاً رشد اسلام سیاسی و نزدیکی این جریان با دیگر جریان‌های سیاسی مدعی قدرت در فضای آکادمیک، می‌تواند نکات قابل توجهی برای سیاستگذاری فرهنگی در آموزش عالی ایران داشته باشد.

منابع

- آبراهامیان، یرواند (۱۳۸۴). ایران بین دو انقلاب: از مشروطه تا انقلاب اسلامی (مترجم: کاظم فیروزمند، حسن شمس‌آوری و محسن مدیرشانه‌چی). تهران: مرکز.
- دانشکده نفت آبادان (۱۳۴۴). کتاب سال دانشکده. آبادان: پالایشگاه آبادان.
- دانشکده نفت آبادان (۱۳۴۵). کتاب سال دانشکده. آبادان: پالایشگاه آبادان.
- دانشکده نفت آبادان (۱۳۴۶). کتاب سال دانشکده. آبادان: پالایشگاه آبادان.
- دانشکده نفت آبادان (۱۳۴۷). کتاب سال دانشکده. آبادان: پالایشگاه آبادان.
- سادات، سیدحسین (۱۳۹۸). تاریخ شفاهی وزرای نفت ایران. تهران: وزارت نفت.
- سلیمانی، فرزاد؛ و سلطانی احمدی، مجتبی (۱۳۹۷). دانشگاه پهلوی به روایت اسناد. تهران: مرکز اسناد انقلاب اسلامی.
- شرکت ملی نفت ایران (۱۳۴۹). تحقیقات در صنعت نفت ایران. تهران: روابط عمومی شرکت ملی نفت ایران.
- شعری مقدم، عباس (۱۳۹۷). تاریخ شفاهی صنعت نفت ایران (به همت: فاطمه ترک‌چی و حمیدرضا زاهدی). تهران: وزارت نفت.
- علم، اسدالله (۱۳۹۸). یادداشت‌های علم. تهران: معین.
- ماحوزی، رضا (۱۳۹۵). بین‌المللی شدن آموزش عالی در آسیا؛ بازخوانی سیاست‌های بین‌المللی دانشگاه شیراز (پهلوی). تهران: مؤسسه مطالعات فرهنگی، اجتماعی و تمدنی.
- ماحوزی، رضا (۵ آبان ۱۴۰۱). از دانشکده نفت آبادان تا دانشگاه شیراز و کالج مدیریت هاروارد. در کنفرانس فرهنگ، پژوهش و فناوری در آموزش عالی. تهران: پژوهشگاه مطالعات فرهنگی، اجتماعی و تمدنی.

فصلنامه مطالعات دانشگاه

۱۰۸

دوره ۱، شماره ۲
زمستان ۱۴۰۱
پیاپی ۲